

ISKUSTVA MLADIH NA INTERNETU: KORIŠTENJE INTERNETA I NASILJE NA INTERNETU

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Autori: doc.dr.sc. Ana Opačić

Iva Jovović, dipl.soc.rad.

Katarina Radat, dipl.soc.rad.

Kristina Majstorić, mag.polit.soc.

Istraživanje je provedeno uz finansijsku potporu Ministarstva rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike.

U ovom radu prikazani su rezultati istraživanja o iskustvima mladih na Internetu u Republici Hrvatskoj koje je provedeno online anketiranjem u svibnju 2021. godine. Anketiranje je provela agencija HendaL.

U okviru istraživanja ispitane su različite dimenzije koje se tiču iskustva nasilja na Internetu (*cyberbullinga*), znanja o zaštiti od nasilja na Internetu i strategije suočavanja te navike boravka na Internetu. Dobiveni su uvidi i u to kako se mladi razlikuju u navedenim aspektima uzimajući u obzir njihova socio-demografska obilježja (poput dobi, spola, obrazovnog statusa).

U istraživanju je sudjelovalo 180 mladih osoba, a u analizi podataka korištene su metode deskriptivne statistike, te testovi korelacije, i testovi razlika (Hi-kvadrat, t-test i jednosmjerna analiza varijance, tj. ANOVA).

SOCIO-DEMOGRAFSKA OBILJEŽJA MLADIH U UZORKU

U istraživanju je sudjelovalo 180 mladih osoba od kojih je 48 mladića (27%) i 132 djevojke (73%). Prosječna dob ispitanika je 19 godina (SD=2,39), te je većina ispitanika punoljetna (njih 145 ili 81%). Većina ispitanika još uvijek je u procesu obrazovanja (N=161 ili 89%) dok je njih 19 (11%) završilo školovanje.

Većina ispitanika je na fakultetima u procesu visokog obrazovanja (N=76 ili 47%), 29% (N=46) ih je u srednjoj strukovnoj školi, a 24% (N=38) u gimnaziji.

ZNANJA MLADIH O NASILJU NA INTERNETU (CYBERBULLINGU)

Prvi ispitanici konstrukt je znanje mladih o nasilju na Internetu gdje su mladi iskazivali znaju li uopće što je to *cyberbulling*, te kako mogu potražiti pomoć.

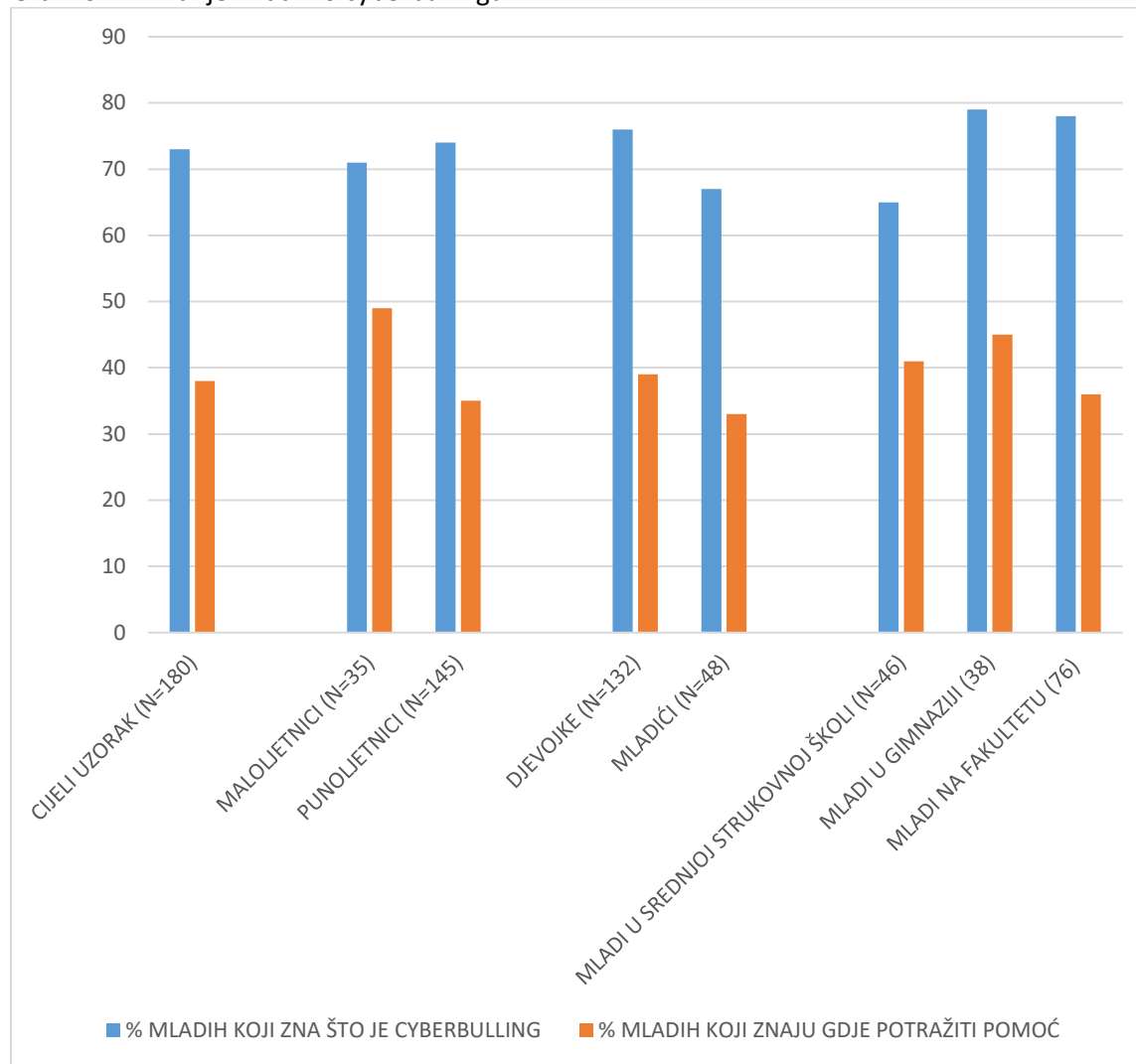
Većina mladih iskazuje da točno zna što je *cyberbulling* (njih 73% ili 132), dok 24% (N=44) zna otprilike, a samo četvero mladih ne zna što je *cyberbulling*. Među maloljetnicima koji znaju točno što je *cyberbulling* njih je 71%, dok je među punoljetnicima taj postotak nešto veći i iznosi 74%. No, razlika u dobi je neznatna pa tako oni mladi koji su upoznati s pojmom u prosjeku imaju 19,5 godina, dok oni koji su slabije upoznati u prosjeku imaju 19,4 godine. Ovaj podatak ohrabruje te ukazuje kako mladi već i u ranijim fazama dobivaju informacije o ovom rastućem društvenom problemu.

S pojmom su više upoznate djevojke (njih 76%) u odnosu na mladiće gdje njih 67% zna što je *cyberbulling*. S pojmom su također više upoznati mladi u gimnazijama (njih 79%) i na fakultetima (njih 78%) u odnosu na mlade u srednjim strukovnim školama (njih 65%).

Mladi su označavali u kojoj mjeri pojedine tvrdnje predstavljaju *cyberbulling* te su u velikoj mjeri potvrdno odgovorili kako pojedine tvrdnje odgovaraju *cyberbulling-u*. Tako je 97% mladih (N=175) *cyberbulling* prepoznalo u tvrdnji *Širenje laži ili objavljivanje fotografija koje za cilj ima osramotiti nekoga na društvenim mrežama* te u tvrdnji *Slanje pogrdnih poruka ili prijetnji putem platformi za dopisivanje*. Nešto manje mladih, njih 87 (N=156) je prepoznalo virtualno zlostavljanje u tvrdnji *Lažno predstavljanje i slanje neugodnih poruka u ime druge osobe*.

Relevantno znanje mladih se ne odnosi samo na znanje o fenomenu, već je važno dobiti uvid i u to znaju li kome se mogu obratiti za pomoć. Tu su rezultati nešto lošiji, pa iako većina mladih zna što je *cyberbulling*, većina ne zna kome se žrtve mogu obratiti za pomoć (Grafikon 1).

Grafikon 1. Znanje mladih o cyberbullingu

Veća znanja o tome gdje žrtve mogu pronaći pomoć imaju djevojke u odnosu na mladiće i, što je zanimljivo, mladi ispitanici te očito i to postaje dio njihovog obrazovanja. Tako mladi koji znaju gdje se može potražiti pomoć u prosjeku imaju 19,06 godina, a oni koji ne znaju imaju 19,71 godinu. Iz tog razloga veća znanja o tome gdje se može dobiti pomoć imaju mladi u gimnaziji i mladi u strukovnoj školi, a najmanje je mladih na fakultetu koji imaju takva znanja.

Ono što je zanimljivo jest da su mladi koji znaju gdje potražiti pomoć (njih 68), kada je riječ o drugima koji su žrtve cyberbullingu, kao izvor pomoći označavali policiju (N=41 ili 60%), stručne

osobe (N=27 ili 40%) i nastavnike /profesore (N=30 ili 44%). Roditelje je označilo 39 mladih (57%), dok su druge osobe iz neformalnog okruženja, poput prijatelja, označeni znatno rjeđe.

Međutim, na pitanje gdje bi mlada osoba da je ona osobno žrtva nasilja na Internetu potražila pomoć, rijetko su označeni formalni izvori podrške, a puno češće neformalni. Tako bi se čak 124 mladih (69%) obratilo roditeljima i potom prijateljima (N=119, 66%).

44 (24%) mladih bi se obratilo nastavnicima, profesorima ili stručnim osobama, a njih 78 bi se obratilo policiji ili pravnoj pomoći (43%). 11 ili 6% mladih se ne bi nikome obratilo.

Policiji i pravnim organima kao formalnim izvorima podrške bi se obratili stariji ispitanici. Mladi koji bi se obratili policiju u prosjeku imaju 20,23 godine (SD=2,395), dok oni koji se ne bi javili policiji u prosjeku imaju 18,88 godina (SD=2,217) ($t=3,904$, $df=178$, $p=0,000$). Samo 26% maloljetnika bi se obratilo policiji, dok bi to učinilo 48% punoljetnika ($\chi^2 = 5,493$, $df=1$, $p=0,019$). S tim u vezi obraćanju policiji su skloniji mladi na fakultetu (njih 53%), dok bi to učinilo 26% gimnazijalaca i 33% mladih u srednjoj strukovnoj školi ($\chi^2 = 8,993$, $df=2$, $p=0,011$).

Što se tiče podrške učitelja i stručnjaka u školi, nju bi preferiralo 37% maloljetnika i 21% punoljetnika ($\chi^2 = 3,793$, $df=1$, $p=0,045$)

Kada je riječ o razlikama između mladića i djevojaka, djevojke su sklonije obratiti se roditeljima (njih 73%), dok je isto spremno učiniti 58% mladića ($\chi^2 = 3,403$, $df=1$, $p=0,05$).

ISKUSTVO MLADIH S NASILJEM NA INTERNETU

Od ukupnog broja mladih u istraživanju, njih 31% (N=55) je osobno doživjelo *cyberbulling*, i to 13% (N=24) više puta, a 17% (N=31) jednom. 69% mladih (N=125) nije doživjelo *cyberbulling*.

Iskustvo doživljenog nasilja najčešće je bila od nekoga u neposrednoj blizini, i to učenika iz razreda (60%), odnosno iz drugog razreda u istoj školi (31%). Prema razini bliskosti, polovica mladih (44%) je nasilje doživjelo od njima bliskih prijatelja, a 38% od poznate osobe s kojom nije u bliskom odnosu. Ovaj podatak je visoko alarmantan jer nam ukazuje da je ovo tip nasilja koji se ne prekida

kada mlada osoba izađe iz škole, već traje konstantno u njezinom životu. S druge strane, postavlja se pitanje je li izloženost nasilju ono na što mlada osoba pristaje kako bi sudjelovala u društvenim odnosima i zapravo spremna je podnositi nasilje u strahu od vršnjačke isključenosti.

Mlade osobe su u nešto većoj mjeri nasilje doživjeli od mladića nego od djevojaka, no te su razlike nezamjetne te se može zaključiti da vršnjačko nasilje jednako čine i mladići i djevojke, u jednakoj mjeri se pojavljuje jedan ili više počinitelja. Tek 20% mladih je nasilje doživjelo od miješane skupine mladića i djevojaka što nas navodi na zaključak da postoje rodno uvjetovani obrasci nasilja kojeg čine djevojke u odnosu na nasilje koje čine mladići.

Razloge izloženosti nasilju mladi atribuiraju zabavi drugih (i to njih 40 ili 73% onih koji su imali iskustvo nasilja). U 16% navodi se osveta kao razlog, a u 11% povodjenje za vršnjačkim pritiskom. 7 od 55 mladih ne zna koji je razlog. I ovaj podatak je zastrašujući jer ako je zabava dominantan motiv činjenja nasilja, to nam ukazuje da mladi ljudi duboko nisu svjesni svojih postupaka ili nemaju dostatnu razinu emocionalne i socijalne osjetljivosti.

Među mladima različite dobi i spola nema značajnijih razlika u tome jesu li ili nisu doživjeli nasilje, no postoji tendencija da iskustvo nasilja imaju mlađi sudionici. Tako je prosječna dob mladih koji su doživjeli nasilja 19 godina, a onih koji nisu 19,7 godina. Osim toga, 37% maloljetnika je doživjelo *cyberbulling* te 29% punoljetnika. To nam ukazuje ili da je svijest o ovom problemu sve veća, i/ili je zaista riječ o problemu novijeg vremena.

Djevojke i mladići su u podjednakoj mjeri doživjeli nasilje na Internetu s time da su djevojke u malo većem riziku, odnosno nasilje je doživjelo 29% mladića i 31% djevojaka.

Statistički se značajno razlikuju mladi prema razini obrazovanja te su nasilje putem Interneta u najvećoj mjeri doživjeli gimnazijalci (njih 45%), a manje mladi u srednjoj strukovnoj školi (30%) i mladi na fakultetu (21%) ($\chi^2 = 6,885$, $df=2$, $p=0,032$).

Što se tiče iskustva počinjenja nasilja putem Interneta, 92% mladih (N=166) (90% mladića i 93% djevojaka) u uzorku nije nikada sudjelovalo u nasilju prema drugima putem Interneta. Od 14ero mladih koji imaju takvo iskustvo, razloge podjednako nalaze u zabavi, osveti i vršnjačkom utjecaju.

STRATEGIJE SUOČAVANJA SA NASILJEM PUTEM INTERNETA I ZNANJA O ZAŠTITI OD NASILJA NA INTERNETU

Mladi općenito iskazuju potrebu da se više na fakultetu i u školi govori o *cyberbullingu*, i s time se slaže 159 mladih (88%). Što se tiče znanja o podršci prijateljima, 79% mladih (N=142) ima ideju kako bi im pomogli ili savjetovali. Nešto više njih, tj. 84% (N=151) upoznato je s time da policija može kazniti one koji zlostavljaju na Internetu.

No, kada su mladi pitani za mehanizme samozaštite u njihovom slučaju, tu su odgovori podijeljeni. Tako njih 52% (N=94) zna kako spriječiti da njihove privatne informacije i fotografije ne budu iskorištene za manipulaciju i ponižavanje na društvenim mrežama, dok 48% (N=86) to ne zna. Mladi koji znaju su u prosjeku (ali ne statistički značajno) mlađi (M=19,24 godine, SD=2,363) u odnosu na mlade koji nemaju takve informacije (M=19,71, SD=2,4). 57% maloljetnika ima takva znanja te 51% punoljetnika što opet govori u prilog tendenciji da mlađi ljudi sve više dobivaju potrebne informacije o ovom problemu, ali i problem *cyberbullinga* postaje sve izraženiji. Najviše je mladih gimnazijalaca (njih 61%) koji imaju takva znanja, a najmanje je mladih na fakultetu koji raspolažu ovim znanjima (njih 43%). 54% mladih u srednjoj strukovnoj školi ima znanja o tome kako zaštititi svoje privatne informacije i fotografije.

U ovom se pitanju statistički značajno razlikuju djevojke od mladića ($\chi^2 = 4,008$, $df=1$, $p=0,033$) na način da 65% mladića ima takva znanja i 48% djevojaka te su mladići pritom u povoljnijem položaju.

Nadzor roditelja u pogledu aktivnosti na društvenim mrežama možemo smatrati još jednim mehanizmom zaštite. Takvo iskustvo ima tek 30% mladih (N=54). Zanimljivo je da mladi koji su iskusili nadzor roditelja su u prosjeku stariji (M=20,09 godina, SD=2,268, N=54) u odnosu na mlade koji nisu imali nadzor roditelja koji su u prosjeku za godinu dana mlađi (M=19, SD=2,345, N=109) ($t=2,830$, $df=161$, $p=0,005$). Zato je iskustvo nadzora roditelja imalo 39% mladih na fakultetu te 23% mladih u srednjoj strukovnoj školi ili gimnaziji. Dakako da se uključenost roditelja povećava s dobi djeteta, no ovaj podatak nam može ukazivati i da je roditeljska uključenost sve manja (bilo zbog promjena životnog stila ili radi sve naprednijih znanja o tehnologijama koju

posjeduju mladi). Slično tomu, nadzor roditelja doživjelo je 14% maloljetnika i čak 38% punoljetnika ($\chi^2 = 7,143$, $df=1$, $p=0,008$).

U ovom segmentu se mladići i djevojke razlikuju (ali ne statistički značajno) pa je tako roditeljski nadzor doživjelo 37% mladića i nešto manje, tj. 32% djevojaka.

Vrlo malo mladih (17% ili njih 31) dijelilo je svoje lozinke s drugim osobama, pri čemu je najčešće riječ o drugom članu obitelji ili roditeljima (više od 50%). Oko trećine mladih svoju lozinku dijeli s prijateljima ili dečkom/curom. Mladi koji su skloniji podijeliti lozinke su u prosjeku nešto mlađi ($M=18,9$ godina) u odnosu na one koji to nisu učinili ($M=19,58$). 29% maloljetnika ($N=10$) podijelilo je svoje lozinke s drugima, dok je to učinilo značajno manje punoljetnika, tj. njih 15% ($N=21$) ($\chi^2 = 3,926$, $df=1$, $p=0,046$). Najskloniji dijeljenju lozinke su gimnazijalci (njih 29%), potom srednjoškolci u strukovnoj školi (njih 17%), a najmanje su skloni mladi na fakultetu (njih 11%) ($\chi^2 = 6,141$, $df=2$, $p=0,046$).

U ovom se pogledu razlikuju i djevojke i mladići pa su tako mladići (njih 23%) skloniji podijeliti lozinku, dok se to isto odnosi na 15% djevojaka.

DULJINA BORAVKA NA INTERNETU I RIZIK OD OVISNOSTI O INTERNETU

Posljednji set pitanja odnosio se na duljinu boravka mladih na Internetu te moguće rizike od pojave ovisnosti mladih o Internetu. 35% ($N=63$) mladih izjavilo je da može bez problema izdržati jedan dan bez pristupa Internetu, a 17% ($N=30$) njih ne može zamisliti dan bez Interneta. Većina mladih ($N=87$ ili 48%) bi mogla izdržati jedan dan, ali bi im to bilo teško. Mladi najčešće pristupaju Internetu koristeći mobilni telefon (njih 179 ili 99%) te nešto rjeđe putem laptopa ($N=157$ ili 87%). Tableti i stolna računala se koriste značajno rjeđe kod 10 do 20% mladih.

Što se tiče dnevnog prosjeka boravka na društvenim mrežama, većina mladih provodi nekoliko sati na taj način. U prosjeku borave na društvenim mrežama čak 3 do 5 sati dnevno ($M=4$, $SD=1,253$). Mladi najčešće koriste Instagram ($N=87$ ili 49%), Facebook ($N=33$ ili 19%) te TikTok ($N=21$ ili 12%) i Snapchat ($N=17$ ili 10%). Ostale društvene mreže korištene su znatno rjeđe.

Starijim ispitanicima je teže prihvatiti dan bez Interneta ($r=0,193$, $p=0,009$, $N=180$), no istovremeno provode manje vremena dnevno na društvenim mrežama ($r=-0,149$, $p=0,045$, $N=180$). Sukladno tomu, najmanje vremena na društvenim mrežama provode mladi na fakultetu ($M=3,21$, $SD=1,258$, $N=76$), a najviše mladi u srednjoj strukovnoj školi ($M=4$, $SD=1,193$, $SD=46$) i u gimnaziji ($M=3,66$, $SD=1,122$, $N=38$) ($F=6,340$, $df=2$, $p=0,002$).

Što se tiče razlika između djevojaka i mladića, djevojkama je nešto teže proći jedan dan bez Interneta, no te razlike nisu statistički značajne. Ali, djevojke provode više vremena na društvenim mrežama ($M=3,64$, $SD=1,187$, $N=132$) nego dječaci ($M=3,21$, $SD=1,383$, $N=48$) ($t=-2,045$, $df=178$, $p=0,042$).

ZAKLJUČAK

Na ukupnom uzorku naših ispitanika, možemo zaključiti da postoji nekoliko zaštitnih čimbenika kada je riječ o prevenciji *cyberbullinga*. Prije svega, mladi su u velikoj mjeri upoznati s ovim fenomenom te izražavaju potrebu da se o temi govori sve više što ukazuje da su svjesni problematike. Osjećaju da bi mogli u velikoj mjeri pomoći prijatelju/ici koji se nađu u takvoj situaciji, i u tim slučajevima su skloni formalnim izvorima podrške.

No, naišli smo na čitav niz zabrinjavajućih podataka.

Tako je značajan udio mladih (čak 30%) već imalo iskustvo nasilja putem Interneta. Nadalje, većina njih je nasilje doživjela o njima bliske ili poznate osobe (pa i prijatelja) što ukazuje da je ovo oblik nasilja koji nikada ne prestaje i od kojeg žrtva ne može pobjeći. Osobito zabrinjava da su motivi počinjenja nasilja "iz zabave" što ukazuje na određenu okrutnost i neosjetljivost koja postoji među mladima. Iako mladi znaju što je to nasilje putem Interneta (*cyberbulling*), gotovo polovica njih ne zna kako mogu zaštititi svoje privatne informacije i fotografije od zlouporaba. Također, kada su u pitanju drugi, skloniji su aktiviranju formalne pomoći, no kada je riječ o njima samima više su skloniji neformalnim izvorima podrške (roditeljima i prijateljima), a manje formalnima koji imaju i društvenu moć kojom mogu pomoći. Nadzor roditelja je prisutan kod oko 30% mladih, no tendencija jest da se taj nadzor smanjuje i da ga mlađi ispitanici rjeđe doživljavaju.

Rezultati zabrinjavajuće ukazuju da se povećava rizik od ovisnosti o Internetu te da mladi danas sve više borave na društvenim mrežama.

Što se tiče nekih osobito ranjivih skupina mladih, rezultati nisu jednoznačni.

U pogledu **znanja**, više znanja i o problemu i izvorima pomoći imaju mladi višeg obrazovnog statusa, djevojke i mlađi ispitanici. Manje znanja iskazuju mladi u srednjim strukovnim školama, mladići i stariji ispitanici.

Kada je riječ o iskustvu činjenja nasilja, rezultati pokazuju da gotovo jednako nasilje čine i djevojke i mladići, no rijetko u miješanim grupama. Nasilje češće doživljavaju mlađi ispitanici, i posebice gimnazijalci.

Što se tiče konkretnih mehanizama zaštite i prisutnosti roditeljskog nadzora, tu su u povoljnijem položaju mlađi ispitanici, gimnazijalci te mladići u odnosu na djevojke. Oni znaju i kako zaštititi svoju privatnost, ali imaju i pojačani nadzor roditelja.

U pogledu razvoja ovisnosti o Internetu i dugom boravku na društvenim mrežama, u većem su riziku djevojke, mlađi ispitanici i ispitanici u srednjoj strukovnoj školi.

Ovo istraživanje otvara i prostor za buduće analize koje je potrebno učiniti, a posebice:

- odgovoriti na pitanje u kojoj mjeri mladi "trpe" nasilje radi straha od vršnjačke izolacije s obzirom da nasilje u najvećoj mjeri doživljavaju od njima bliskih vršnjaka?
- ukoliko imamo u vidu da je zabava dominantan izvor počinjenja *cyberbullinga*, jesu li mladi svjesni da iako je nasilje u virtualnom prostoru, posljedice su itekako u realnom, te u kojoj mjeri mladi imaju razviju emocionalnu inteligenciju i empatiju.
- smanjuje li se vremenom roditeljski nadzor i je li to posljedica promijenjenog životnog stila i/ili gubitka "utrke" sa mladima u digitalnim kompetencijama
- te postoje li rodno uvjetovani obrasci nasilja (onog koje čine djevojke u odnosu na one koje čine mladići), s obzirom da se svega petina nasilja odvija od strane miješanih skupina.